Spasenje u Hristu

Dovršeno Hristovo delo i život vere

U svetlu Svetog pisma i istorijskog anglikanskog učenja

Kratka knjižica za čitanje i proučavanje

Sadržaj

Reč čitaocu

1 Jevanđelje je dobra vest o Hristu

2 Dovršeno delo Hristovo

3 Adam i Hristos

4 Blagodat vera i pokajanje

5 Novi život i delo Svetoga Duha

6 Crkva krštenje i Sveta pričest

7 Opseg iskupljenja i predodređenje

8 Spaseni smo spasavamo se i bićemo spaseni

9 Sigurnost vere i ozbiljnost opomena

10 Spasenje i oni koji nisu čuli jevanđelje

11 Jevanđelje kao vest i kao poziv

Završna reč

Pitanja za lično ili grupno proučavanje

Kratki pojmovnik

Molitva

Izvori i napomene za dalje čitanje

Reč čitaocu

Hrišćanin se ponekad nađe pred naizgled protivrečnim rečenicama Novog zaveta. Apostol Pavle kaže da smo blagodaću spaseni, a na drugom mestu govori da se spasavamo. Hristova žrtva je jednom zauvek prinesena, a ipak smo pozvani na veru, pokajanje, krštenje, svetost i istrajnost. Da li je spasenje završeno ili tek treba da se dogodi?

Odgovor počinje razlikovanjem **onoga što je Hristos učinio za nas** i **načina na koji nas Sveti Duh sjedinjuje s Hristom**. Ovo je korisno razlikovanje, ali ne sme da razdvoji Hristovo delo od našeg živog zajedništva s njim. Spasenje je od početka do kraja Božji dar. Ono nije nagrada za ljudsku zaslugu, niti samo ideja koju prihvatamo razumom. To je život u Hristu, darovan blagodaću.

Ova ovoj knjižici se oslanjamo na Sveto pismo, drevno Nikejsko veroispovedanje, Trideset devet članova vere i *Knjigu zajedničkih molitava* iz 1662. godine. To su važni svedoci istorijskog anglikanskog identiteta, koji sebe razume kao deo jedne, svete, saborne i apostolske Crkve.

Namera nije da se svako teološko pitanje konačno zatvori. Posebno kada je reč o predodređenju, opsegu iskupljenja i sudbini onih koji nisu čuli jevanđelje, potrebno je govoriti pažljivo. Želja je jednostavnija i važnija: da se Hristos jasnije objavi kao jedini Spasitelj, da se blagodat ne zameni zaslugom i da se čitalac ohrabri na veru koja donosi plod.

1 Jevanđelje je dobra vest o Hristu

Čovek ne može sam sebe pomiriti s Bogom. Greh nije samo niz loših postupaka koje možemo nadoknaditi boljim postupcima. On zahvata naše želje, razum, volju i odnose. Zato je spasenje više od moralne popravke. Potrebna nam je Božja milost i novi život.

U Poslanici Efescima 2:4–10 Pavle govori o Bogu koji nas iz ljubavi oživljava s Hristom i spasava blagodaću kroz veru. Istovremeno jasno kaže da se ne možemo hvaliti svojim delima i da smo stvoreni u Hristu za dobra dela. Redosled je presudan: **dobra dela nisu cena spasenja; ona su plod Božjeg dela u nama**.

Jevanđelje ima istorijsko središte. Sin Božji postao je čovek, živeo bez greha, umro za naše grehe, stvarno vaskrsao, vazneo se i doći će ponovo kao Sudija i Spasitelj. To nije samo privatni osećaj vernika. Ove tvrdnje stoje u srcu apostolskog propovedanja i drevnih simbola vere. Nikejsko veroispovedanje povezuje Hristovo ovaploćenje, stradanje i vaskrsenje sa našim spasenjem.

Istorijsko hrišćanstvo zato ne počinje rečenicom „promeni svoj život da bi te Bog prihvatio“, nego objavom da se Bog u Isusu Hristu približio grešnicima. Poziv na obraćenje stvaran je i neodložan, ali proizlazi iz prethodne Božje inicijative.

Za razmišljanje: Kada govorim o spasenju, da li je u središtu ono što ja moram da uradim ili ono što je Bog učinio u Hristu?

2 Dovršeno delo Hristovo

Kada govorimo o „objektivnom“ delu spasenja, mislimo na ono što se dogodilo nezavisno od naših osećanja, odluka ili religiozne zrelosti. Isus nije svakog dana ponovo raspet. Njegova poslušnost, smrt i vaskrsenje događaji su na kojima počiva hrišćanska nada. Poslanica Jevrejima govori o Hristovoj jedinstvenoj žrtvi, koja nije ponavljanje starih žrtava (Jevrejima 9:24–28; 10:10–14).

Istorijsko anglikansko učenje ovu istinu izriče naročito jasno. Trideset prvi član vere uči da je Hristova jednom prinesena žrtva potpuno i dovoljno iskupljenje i zadovoljština za grehe sveta. Isto ispoveda i molitva osvećenja u anglikanskom bogosluženju Svete pričesti iz 1662. godine.

Poenta nije da se Hristova žrtva ponavlja, nego da Crkva u veri prima i objavljuje njen jedinstveni dar.

Ovde je potrebno razlikovati tri tvrdnje. Prvo, Hristovo delo je stvarno i dovoljno; nije mu potrebna dopuna našom zaslugom. Drugo, jevanđelje se po Božjoj zapovesti objavljuje svim narodima. Treće, iz toga **ne sledi da je svaki pojedinac već opravdan ili da će svako bez obzira na veru biti konačno spasen**. Novi zavet istovremeno govori o širokom dometu Božje milosti i o ozbiljnom pozivu da poverujemo Hristu.

Izraz „Hristos je sve učinio“ stoga treba pravilno čuti. On znači da je osnov našeg pomirenja s Bogom u Hristu, a ne u nama. Ne znači da su pokajanje, vera i novi život nepotrebni. Naprotiv, upravo zato što je Spasitelj zaista došao, pozvani smo da mu se obratimo.

Biblijski tekstovi: Isaija 53; Jovan 19:30; Rimljanima 3:21–26; Jevrejima 10:10–14; 1. Jovanova 2:2.

3 Adam i Hristos

Pavle u Rimljanima 5:12–21 poredi Adama i Hrista. Adam predstavlja čovečanstvo u njegovom padu, a Hristos započinje novo čovečanstvo. Kroz prvoga dolaze greh i smrt; kroz Drugoga se otvaraju opravdanje i život. U 1. Korinćanima 15:22 i 45–49 Pavle razvija isti kontrast u svetlu vaskrsenja.

Ovo poređenje pokazuje da spasenje nije samo privatna stvar pojedinca. Naš problem je dublji od pojedinačnih moralnih promašaja: pripadamo čovečanstvu koje je podložno grehu i smrti. Zato nam treba novi početak u Hristu.

Deveti član anglikanskog ispovedanja uči o izvornom grehu kao o ranjenosti i iskvarenosti ljudske prirode, a ne samo o oponašanju Adamovog primera. Ipak, bilo bi neprecizno iz Pavlovog poređenja zaključiti da je Adamova krivica svakog čoveka automatski, bez ikakve

razlike, pretvorena u već dovršeno opravdanje svih ljudi u Hristu. Apostol govori i o daru koji se prima, i o onima koji u Hristu žive novim životom.

Hristos je, prema drevnoj veri Crkve, istinski Bog i istinski čovek. Samo tako njegova poslušnost i pobeda nad smrću imaju odlučujući značaj za ljudski rod. Ali jedinstvo s Hristom ne treba svesti na neku bezličnu, automatsku pripadnost. Apostoli propovedaju veru, krštenje i život u Duhu.

Još je Irinej Lionski u drugom veku govorio o Hristu koji u sebi obnavlja ono što je čovečanstvo izgubilo u Adamu. Time je naglašavao stvarnost ovaploćenja: Spasitelj je zaista uzeo našu ljudsku prirodu da bi je iscelio i obnovio. Ovaj drevni naglasak pomaže nam da razumemo Pavla bez pretvaranja spasenja u puku pravnu fikciju.

Kada nas greh navodi na očajanje, ne gledamo samo u Adama, nego u Hrista. Kada nas ponos navodi da verujemo da se sami možemo spasti, ponovo gledamo u Hrista. On je početak novoga života.

4 Blagodat vera i pokajanje

Blagodat je nezaslužena Božja naklonost i delovanje. Čovek se ne može svojim prirodnim snagama pripremiti tako da zasluži Božji poziv. Deseti član vere izričito govori o blagodati koja nas prethodi, budi u nama dobru volju i potom deluje zajedno s nama. Ovo čuva dve istine: Bog je prvi, a čovekov odgovor nije nevažan.

Jedanaesti član kaže da pred Bogom bivamo opravdani radi zasluga Gospoda Isusa Hrista, kroz veru, a ne zbog sopstvenih zasluga i dela. Opravdanje znači da Bog grešnika prima kao pravednog radi Hrista. Ono se ne zasniva na tome da smo već postali moralno savršeni. Zato je ovo učenje, rečima samog člana, izvor velike utehe.

Vera nije novac kojim kupujemo spasenje. Ona je oslanjanje na Hrista i primanje obećanja. Ni pokajanje nije pokušaj da sami otplatimo dug, nego iskreno okretanje od greha ka Bogu. Vera i pokajanje idu zajedno: ko se

pouzdaje u Spasitelja, ne želi da ostane ravnodušan prema grehu koji ga je od Boga udaljio.

Dvanaesti član dopunjuje sliku. Dobra dela slede opravdanje, ugodna su Bogu u Hristu i proizlaze iz žive vere. Ona nisu osnova našeg prihvatanja pred Bogom, ali nisu ni nebitna. Drvo se prepoznaje po plodu, a živa vera se prepoznaje po ljubavi, istini, milosrđu i poslušnosti.

Zbog toga pitanje ne glasi: „Koliko sam dobrih dela skupio da bih kupio spasenje?“ Bolje pitanje glasi: „Ako sam zaista primio milost, kako se ona vidi u mom odnosu prema Bogu i bližnjem?“

Biblijski tekstovi: Marko 1:15; Jovan 1:12–13; Rimljanima 3:28; Efescima 2:8–10; Jakov 2:14–26.

5 Novi život i delo Svetoga Duha

Hrišćanstvo ne uči samo da je protiv nas ukinuta neka presuda. Ono govori o novom rođenju, usinovljenju, osvećenju i životu u Hristovom telu, Crkvi. U razgovoru sa Nikodimom Isus govori o rođenju odozgo, od vode i Duha (Jovan 3:3–8). U Rimljanima 8 Pavle opisuje život onih u kojima deluje Duh Božji.

Možemo reći da je Hristovo delo **osnova** spasenja, a da Sveti Duh ono što pripada Hristu **primenjuje na nas**. Ali ne smemo ni jednu stranu suprotstaviti drugoj. Duh ne donosi neki drugi put spasenja: on nas sjedinjuje sa samim Hristom.

Sveti Atanasije je u četvrtom veku povezao ovaploćenje Sina sa čovekovim učešćem u Božjem životu. To ne znači da čovek postaje Bog po prirodi, nego da po blagodati prima ono što sebi ne bi mogao dati. Takav pogled podseća da spasenje nije samo oproštaj prošlosti, već i obnova čoveka za zajedništvo s Bogom.

Novi život ne znači da vernik trenutno postaje bezgrešan. Deveti član podseća da sklonost ka grehu ostaje i u obnovljenima. Zato se hrišćanski život sastoji od svakodnevnog pokajanja, molitve, primanja Reči, borbe protiv greha i rasta u ljubavi. To nije poraz jevanđelja, nego prostor u kome nas Božja blagodat strpljivo preobražava.

Iskustva obraćenja mogu biti različita. Neki umeju da navedu datum i čas kada su poverovali. Drugi, posebno oni koji su rasli u Crkvi, postepeno sazrevaju u veri. Zato nije mudro zahtevati od svih istu emotivnu priču. Važnije je pitanje da li se danas oslanjamo na Hrista i da li Duh u nama donosi plod.

6 Crkva krštenje i Sveta pričest

U priloženom tekstu naglasak je gotovo sasvim na pojedinačnoj veri. Istorijsko anglikanstvo, međutim, uči da nas Bog neguje i u zajednici Crkve kroz propovedanje Reči, molitvu i svete tajne. Devetnaesti član opisuje vidljivu Crkvu kao zajednicu u kojoj se propoveda čista Reč Božja i pravilno služe sakramenti.

Dvadeset peti član sakramente naziva delotvornim znacima blagodati; oni nisu samo spoljašnje oznake pripadnosti. Anglikansko ispovedanje razlikuje dva sakramenta koja je ustanovio sam Hristos: **krštenje** i **Večeru Gospodnju**, odnosno Svetu pričest.

Krštenje je znak novog rođenja i pripadanja Hristu i njegovoj Crkvi (član 27). To nije izgovor za duhovnu ravnodušnost, kao da spoljašnji obred čini veru, pokajanje i istrajnost suvišnim. U istorijskoj anglikanskoj praksi krštavaju se i deca verujućih porodica, a odrastanje u veri podrazumeva učenje, molitvu i lično potvrđivanje zaveta krštenja.

Sveta pričest je sakrament našeg iskupljenja Hristovom smrću. Dvadeset osmi član podseća da oni koji je primaju ispravno i verom zaista učestvuju u Hristu na nebeski i duhovni način. Crkva ne iznosi novu žrtvu koja bi

dopunila Golgotu; ona sa zahvalnošću prima plodove Hristove jedinstvene žrtve.

Reč i sakramenti nas ne odvlače od Hrista. Oni nas upućuju upravo na njega. Zato lično prisvajanje spasenja nije usamljeni poduhvat izvan zajednice Božjeg naroda.

7 Opseg iskupljenja i predodređenje

Polazni tekst suprotstavlja kalvinizam i arminijanizam kao da prvi uči da Hristos nije umro za ceo svet, a drugi da Hristova smrt nije nikoga stvarno spasla. Takvo predstavljanje je previše grubo. U obe tradicije postoje ozbiljna nastojanja da se sačuvaju i Božja inicijativa i nužnost vere. Njihove razlike nisu pošteno opisane jednom ili dvema rečenicama.

Anglikanska predanja sadrže različite naglaske, ali naša polazna tačka treba da budu njihovi istorijski formulacioni tekstovi. **Trideset prvi član** govori o potpunoj i dovoljnoj Hristovoj žrtvi za grehe celoga sveta. **Sedamnaesti član** govori o Božjem večnom izboru u Hristu i o utehi koju ova istina donosi verujućima. On istovremeno upozorava protiv radoznalog i pogubnog spekulisanja o tajnom Božjem naumu i poziva nas da primamo obećanja onako kako su u Pismu upućena ljudima.

Ova dva člana valja čitati zajedno. Trideset prvi nam ne dopušta da Hristovu žrtvu predstavljamo kao nedovoljnu. Sedamnaesti nas sprečava da spasenje objasnimo samo ljudskom odlukom. A nijedan od njih ne daje nam dozvolu da unapred presuđujemo ko jeste ili nije izabran. Bog poznaje svoje; Crkva propoveda Hrista svima.

Istorijsko anglikanstvo nije jednostavno isto što i kasniji sistem od pet kalvinističkih tačaka, niti se sme bez ostatka poistovetiti sa svim kasnijim arminijanskim tvrdnjama. Njegovi članci imaju sopstvenu težinu i treba ih tumačiti u njihovom tekstualnom i bogoslužbenom kontekstu.

Zato u javnom propovedanju ne počinjemo tajnom predodređenja, nego javnim jevanđeljem: Hristos je Spasitelj; pokajte se i verujte mu. A sigurnost ne tražimo u pokušaju da zavirimo u skrivene Božje odluke, nego u njegovim obećanjima i u plodovima njegovog Duha.

8 Spaseni smo spasavamo se i bićemo spaseni

Novi zavet govori o spasenju u prošlom, sadašnjem i budućem smislu. U Efescima 2:8–9 čitamo da smo spaseni blagodaću. U 1. Korinćanima 1:18 Pavle govori o onima koji se spasavaju. U Rimljanima 5:9–10 očekuje buduće izbavljenje. Ove rečenice ne protivreče jedna drugoj, nego otkrivaju punoću Božjeg dela.

Opravdanje označava Božje milostivo prihvatanje grešnika radi Hrista. **Osvećenje** označava rast u svetosti koji Duh podstiče tokom života. **Proslavljenje** označava konačno ispunjenje spasenja u vaskrsenju i novom stvaranju. Ove reči razlikuju aspekte jedne stvarnosti; ne predstavljaju tri odvojena spasenja.

Hrišćanin zato može zahvalno da kaže: „Hristos je moja nada i moje spasenje.“ Istovremeno ne treba da kaže: „Moje ponašanje više nije važno.“ Pozvan je da istrajno živi u veri i ljubavi, oslanjajući se ne na svoju nepogrešivost nego na Božju blagodat.

Razlikovanje „već“ i „još ne“ korisno je i u patnji. Hristovo vaskrsenje već je pobeda nad smrću, ali mi još sahranjujemo svoje bližnje i čekamo vaskrsenje tela. Oproštaj je stvaran, ali još se borimo sa grehom. Božje carstvo je među nama, a ipak se molimo da ono dođe u punini.

To nije neuspeh spasenja. To je život između Hristovog vaskrsenja i njegovog ponovnog dolaska.

9 Sigurnost vere i ozbiljnost opomena

Mnogi vernici pitaju: „Kako mogu znati da pripadam Hristu?“ Odgovor nije u savršenstvu naše religiozne sigurnosti. Gledamo u Hrista koji je veran, u njegova obećanja i u delovanje Duha koji nas uči da zovemo Boga Ocem (Rimljanima 8:15–16). Sedamnaesti član upravo zato govori o predodređenju kao o utehi za one koji u sebi prepoznaju Hristov život i njegove plodove.

Ipak, Sveto pismo ozbiljno opominje protiv otpadništva, neverovanja i tvrdokornog greha. Šesnaesti anglikanski član ne uči da kršten čovek više ne može pasti, nego govori i o mogućnosti pada i o otvorenim vratima pokajanja. Zato ne smemo ohrabrivati samouverenost koja prezire poslušnost, niti očaj koji misli da je svaki pad neoprostiv.

Za onoga ko se kaje postoji poziv da se vrati Bogu. Za onoga ko namerno odbacuje Hrista nema osnova da se poziva na „objektivno spasenje“ kao na garanciju koja poništava jevanđelske opomene. Milost nas ne uči da ostanemo u grehu, nego da živimo drugačije (Titu 2:11–14).

Kada je savest uznemirena, korisno je vratiti se jednostavnim sredstvima: molitvi, čitanju jevanđelja, ispovedanju greha, pomirenju s bližnjim i zajedničkom bogosluženju. Sigurnost vere nije neprekidno snažno osećanje. Ona može da raste u tihom poverenju u Hristovu vernost.

10 Spasenje i oni koji nisu čuli jevanđelje

Polazni tekst na kraju tvrdi da bi oni koji nisu čuli za Isusa mogli biti primljeni u Carstvo zato što su sledili svetlost koja im je bila dostupna. Pitanje je ozbiljno i zaslužuje saosećanje. Ne treba da se pretvaramo da znamo konačnu sudbinu svakog pojedinca.

Međutim, takvu tvrdnju ne možemo bez ograde predstaviti kao zvanično istorijsko anglikansko učenje. **Osamnaesti član** odbacuje stav da se čovek spasava prostim sleđenjem bilo koje religije ili prirodnog moralnog

zakona, kao da je Hristos samo jedan od mnogih nezavisnih puteva. Hrišćansko ispovedanje ostaje da je Isus Hristos jedini Posrednik i Spasitelj.

Istovremeno, to ne znači da smemo da sa samopouzdanjem određujemo večnu sudbinu ljudi čiji život i savest ne poznajemo. Božja pravda i milosrđe veći su od našeg znanja. Crkva se moli za sve i verno propoveda jevanđelje svim narodima. U velikopetkovskim molitvama iz anglikanske *Knjige zajedničkih molitava* vidi se upravo spoj opšteg molitvenog staranja i nade da ljudi dođu Hristu.

Zato je najbolje reći ono što zaista znamo: niko se ne spasava mimo Hrista; Bog je pravedan i milosrdan; Crkva je pozvana da verno svedoči, a konačni sud pripada Bogu. Tu treba stati, umesto graditi sigurnost na pretpostavkama.

11 Jevanđelje kao vest i kao poziv

Jevanđelje je dobra vest pre nego što je skup saveta. Ono objavljuje ono što je Bog učinio za svet u Isusu Hristu. Ali ono ujedno poziva čoveka na odgovor: pokajanje, veru, krštenje i novi život. U Delima apostolskim jevanđelje se ne propoveda kao informacija koju možemo ravnodušno odložiti, nego kao Božji poziv kome se treba odazvati.

Nije potrebno birati između objave dovršenog dela i poziva na promenu. Ako govorimo samo o ljudskim obavezama, lako pretvaramo veru u moralizam. Ako govorimo samo o završenom delu, a prećutimo obraćenje, možemo stvoriti lažnu sigurnost. Apostolska propoved obuhvata oboje: Hristos je Gospod i Spasitelj; zato mu se poverite.

To menja način na koji svedočimo drugima. Ne razgovaramo s ljudima kao sa protivnicima koje treba pobediti u raspravi. Priznajemo sopstvenu potrebu za milošću, strpljivo slušamo pitanja i svedočimo o Isusu.

Jevanđelje nije naša pobeda nad tuđom slabošću, nego svedočenje o Božjoj milosti prema grešnicima, među kojima smo i mi.

Završna reč

Razlikovanje Hristovog dovršenog dela i našeg učestvovanja u spasenju može biti veoma korisno. Ono nas čuva od misli da moramo sami dopuniti Golgotu, ali i od zablude da nas život u Hristu ni na šta ne obavezuje. Istorijsko anglikansko učenje zato zajedno drži Hristovu jedinstvenu žrtvu, opravdanje blagodaću kroz veru, delovanje Svetoga Duha, sakramentalni život Crkve i nadu u vaskrsenje.

Osnova naše nade nije jačina naše vere, nego Hristos u koga verujemo. Njegovo delo je dovoljno; njegova milost nas poziva; njegov Duh nas obnavlja; njegova Crkva nas poučava i hrani; njegov dolazak je naša budućnost.

Na pitanje „Jesam li već spasen?“ hrišćanin zato ne mora odgovoriti praznom samouverenošću ni stalnim strahom. Može sa zahvalnošću i poniznošću da kaže: „Moja nada je u Isusu Hristu. Njemu pripadam, njegovoj se milosti poveravam i za njim želim da idem.“

Pitanja za lično ili grupno proučavanje

1. Zašto je važno razlikovati osnov spasenja u Hristu od njegovog delovanja u našem životu?
2. Šta o odnosu blagodati, vere i dobrih dela govori Efescima 2:8–10?
3. Kako Rimljanima 5:12–21 poredi Adama i Hrista, a šta iz tog poređenja ne smemo prebrzo zaključiti?
4. Zašto je Hristova žrtva, prema Trideset prvom članu, dovoljna i neponovljiva?

5. Kako krštenje i Sveta pričest upućuju na Hristovo delo?

6. Kako istovremeno ozbiljno shvatiti Božja obećanja i novozavetne opomene?

7. Kako govoriti o predodređenju, a ne izgubiti radost jevanđelja i poziv svima?

8. Šta danas u našem životu pokazuje da se vera izražava kroz ljubav?

Kratki pojmovnik

Iskupljenje: Hristovo izbaviteljsko delo, naročito njegova smrt i vaskrsenje, kojima je otvoren put pomirenja s Bogom.

Opravdanje: Božje milostivo prihvatanje grešnika kao pravednog radi Hristovih zasluga, kroz veru.

Blagodat: Nezaslužena Božja milost i delovanje, koje prethodi našem odgovoru i omogućuje ga.

Novo rođenje: Delo Svetoga Duha kojim se čoveku daruje novi život u Hristu.

Osvećenje: Rast u svetosti, ljubavi i poslušnosti kao plod zajedništva s Hristom.

Proslavljenje: Konačno dovršenje spasenja u vaskrsenju i životu budućeg veka.

Predodređenje: Biblijski govor o večnom Božjem naumu spasenja u Hristu, koji anglikanski 17. član iznosi kao utehu verujućima, uz opomenu protiv spekulacija.

Sakramenti: Delotvorni znaci blagodati koje je Hristos ustanovio; u istorijskim anglikanskim člancima to su krštenje i Večera Gospodnja.

Molitva

Gospode Bože, Oče milosrđa, zahvaljujemo ti što nas nisi ostavio u grehu i smrti, nego si nam poslao svoga Sina, Isusa Hrista. Oslobodi nas gordosti koja se oslanja na vlastita dela i očaja koji sumnja u tvoju dobrotu. Daj nam živu veru, iskreno pokajanje i ljubav prema bližnjima. Obnavljaj nas Svetim Duhom, učvrsti nas u zajedništvu Crkve i sačuvaj u nadi vaskrsenja. Po Isusu Hristu, Gospodu našem. Amin.

Izvori i napomene za dalje čitanje

Sveto pismo: Rimljanima 3–8; 1. Korinćanima 15; 2. Korinćanima 5; Efescima 1–2; Jevrejima 9–10; Jovan 3; 1. Jovanova 2.

Drevno hrišćansko veroispovedanje: Nikejsko-carigradski simbol vere iz 381. godine; hrišćansko ispovedanje ovaploćenja, raspeća, vaskrsenja, Crkve, krštenja i budućeg veka.

Trideset devet članova vere: naročito čl. II, VI, VIII–XII, XV–XIX, XXV, XXVII–XXVIII i XXXI. Zvanični tekst Crkve Engleske: https://www.churchofengland.org/liturgy/book-of-common-prayer/articles-religion

Knjiga zajedničkih molitava iz 1662: bogosluženje Svete pričesti, molitve Velikog petka i Katehizis. Zvanični tekst: https://www.churchofengland.org/liturgy/book-of-common-prayer

Svedoci rane Crkve: Irinej Lionski, *Protiv jeresi*, III.18, o Hristu i obnovi čovečanstva: https://www.newadvent.org/fathers/0103318.htm. Atanasije Aleksandrijski, *O ovaploćenju Reči*, naročito poglavlje 54, o daru novog života kroz ovaploćenje: https://www.newadvent.org/fathers/2802.htm.

Izvorni podsticaj: priložene fotografije pamfleta „Objektivno i subjektivno spasenje“. Ova knjižica nije njegov doslovni prepis; neke tvrdnje su pojašnjene ili ispravljene radi saglasnosti sa istorijskim anglikanskim formularima.

Napomena o terminima: Reč „katoličanska“ u istorijskim simbolima vere označava vaseljensku, sveopštu Crkvu, a ne nužno pripadnost jednoj savremenoj denominaciji. Biblijske reference služe za proveru i dalje proučavanje; tekst je autorska sinteza, ne službeni prevod anglikanskih dokumenata.

Beleške za proučavanje

Zapišite biblijske stihove, pitanja ili misli za naredni razgovor.